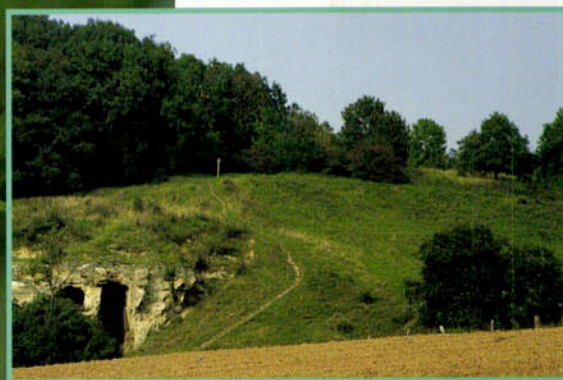

OKTOBER 2002 JAARGANG 91

NATUURHISTORISCH M A A N D B L A D

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG

DE ROMEINENWEERD ALS VOORTPLANTINGSGEBIED VOOR DE BLAUWBAND

B.J.A. Pollux, Afdeling Aquatische Oecologie en Milieu Biologie, Universiteit Nijmegen, Toernooiveld 1, 6525 ED Nijmegen
A. Korosi, Van Oldenbarneveldstraat 81, 6512 AV Nijmegen

De Blauwband (*Pseudorasbora parva*) is een exotische vissoort die in 1992 voor het eerst in Nederland is aangetroffen. Gedurende de afgelopen 10 jaar worden in toenemende mate waarnemingen gemeld van de Blauwband in Limburg, waarbij telkens maar één of enkele exemplaren worden gevangen. Wij berichten van een groot aantal Blauwbanden in het nieuw ingerichte overstromingsgebied 'de Romeinenweerd' langs de Maas bij Blerick. Het is waarschijnlijk dat de Romeinenweerd gebruikt wordt als voortplantingsgebied door Blauwbanden uit de Maas.

DE BLAUWBAND IN LIMBURG

In 1992 werd de Blauwband (figuur 1) voor het eerst in Nederland gevangen (LENDERS, 1993; 1996). Sindsdien zijn er tientallen vangsten geregistreerd, voornamelijk in Limburg (HABRAKEN *et al.*, 1996; LENDERS, 2000). Vindplaatsen van de Blauwband in Limburg zijn bekend van de Grensmaas, de Swalm, de Roer en verder enkele beekmon-

dingen die uitkomen op de Maas. Het voorkomen van de Blauwband in Nederland lijkt voornamelijk beperkt tot Midden- en Noord-Limburg (LENDERS, 2000). Hoewel er geen vindplaatsen bekend zijn uit de Maas zelf, wordt toch aangenomen dat de soort in de Maas voorkomt. Dat de soort nog niet in de Maas is aangetroffen, heeft vooral te maken met het feit dat de oeverzone van grote rivieren met schepnetten en elektro-

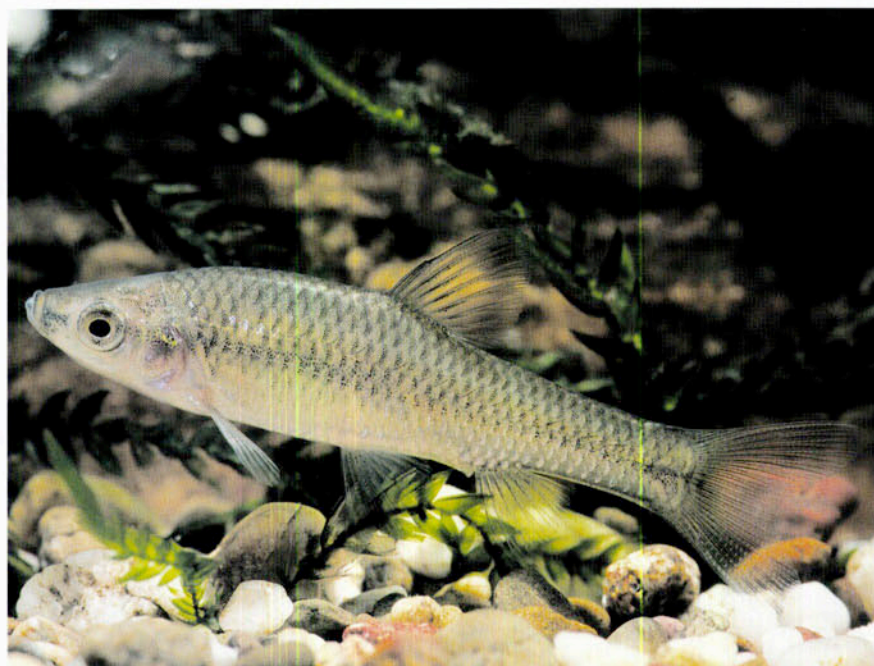
visserij moeilijk te bemonsteren is, en omdat de vissen bij de minste of geringste verstoring naar open water vluchten. Beekmondingen zijn in dit opzicht veel eenvoudiger te bemonsteren. Daarnaast is het visje, gezien zijn geringe lengte (maximaal 8-10 cm), niet interessant voor sportvissers op de Maas en wordt daarom bij hengelsportregistraties niet genoteerd.

Het is zeer opmerkelijk dat er bij alle eerdere vangsten tot nu toe telkens slechts melding werd gedaan van één of enkele exemplaren. Zulke lage dichtheden zijn verwonderlijk, omdat de Blauwband bekend staat als een echte 'scholen vis' (LENDERS, 2000).

DE ROMEINENWEERD

De geomorfologie van grote rivieren als de Maas is door toedoen van de mens, sterk veranderd. Zo is de Maas grotendeels gekanaliseerd, zijn de oevers verstevigd en is het totale oppervlak aan overstromingsgebieden langs de Maas drastisch afgenomen, terwijl zulke overstromingsgebieden juist zeer belangrijke leef-, foerageer-, paai- en opgroei-gebieden zijn voor riviervissen (COPP & PEÑÁZ, 1988; REIMER, 1991; SCHIEMER & ZALEWSKI, 1992; CROMBAGHS *et al.*, 2000).

Na het afgraven van klei op de westelijke Maasoevers bij Blerick in 1995 in opdracht van het waterschap Peel en Maasvallei, werd 'de Romeinenweerd' ingericht als een natuurgebied. Het gebied wordt momenteel beheerd door het Limburgs Landschap (figuur 2). In dit overstromingsgebied is weer ruimte gecreëerd voor de rivier. Tijdens hoogwaterperiodes wordt het gebied door de Maas

FIGUUR 1

De Blauwband (*Pseudorasbora parva*) (foto: Natuurba-lans - Limes Divergens, Ben Crombaghs).

FIGUUR 2

Het natuurgebied De Romeinenweerd, op de westelijke maasoever bij Blerick (foto: Frans Coolen).

overstroomd en vindt er vrije oevererosie plaats. De Springbeek, die ontspringt in het Dubbroek, mondt in dit gebied in de Maas uit. Het gebied kent inmiddels een rijke flora en fauna (COOLEN, 2001; STAAL *et al.*, 2001).

VANGSTEN VAN DE BLAUWBAND

Tijdens een wandeling door de Romeinenweerd op zondag 20 mei 2001, passeerden we een klein troebel modderpoeltje (ongeveer 2 m² groot en maximaal 30 cm diep) dat bijna droog was gevallen. Het poeltje lag ongeveer 10-15 m van de Maas. Hierin werden twee grote Brasems (*Abramis brama*) waargenomen. Het modderpoeltje was al zover drooggefallen dat de ruggen van de Brasems boven het water uitstaken. Deze twee visen werden vervolgens met de hand gevangen en naar de Maas gebracht waar ze werden losgelaten. In het poeltje zaten verder ook 100-150 kleinere visjes (<5 cm), die allemaal een 'gup-achtige' lichaamsvorm hadden. Ongeveer 35 visjes werden met de hand gevangen en mee naar huis genomen. Deze werden door medewerkers van Stichting Bargerveen en het Ecologisch Adviesbureau Natuurbalans - Limes Divergens geïdentificeerd als Blauwband. Het betreft waarschijnlijk een schoolje Blauwbanden dat na een overstroming samen met de Brasems is achter gebleven in een poel op de oever.

Om te bepalen waar deze Blauwbanden vandaan kwamen werd een jaar later het gebied met schepnetten bemonsterd (tabel I). Op 16 juni 2002 werd de monding van de Springbeek tot aan de eerste stuw vlakbij de Watermeule afgevisd. Hoewel er in 1995, nog vóór het natuurgebied de Romeinenweerd bestond, één exemplaar in de monding van de beek werd waargenomen (HABRAKEN *et al.*, 1996), werden er nu geen Blauwbanden gevangen. Tevens werden de stenige Maasoeveren ter hoogte van de Romeinenweerd bemonsterd en ook hier wer-

den geen Blauwbanden aangetroffen. Tenslotte werden op 21 juni 2002 enkele kleiafgravingen in de Romeinenweerd onderzocht. Hier werden, zowel in de oever tussen de waterplanten als in het open water van de kleiafgravingen, wel diverse Blauwbanden gevangen.

LENGTE-VERDELING EN VOORTPLANTING

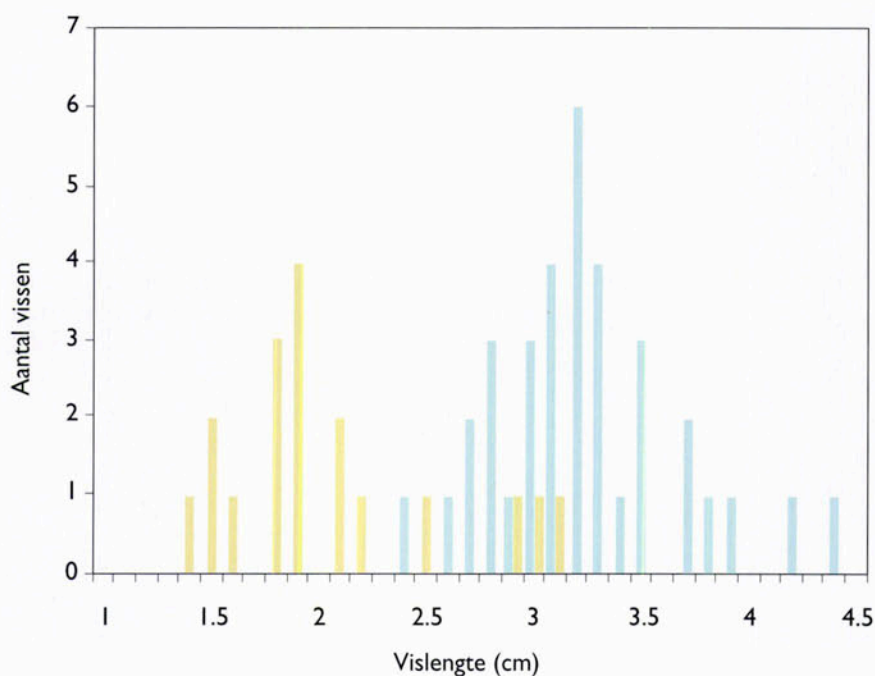
De Blauwbanden die op 20 mei 2001 in het modderpoeltje werden aangetroffen hadden een lichaamslengte die varieerde tussen 2,4 en 4,4 cm (figuur 3). De voortplanting van de Blauwband vindt plaats van mei tot in de herfst en volgens LENDERS (1993) kunnen Blauwbanden tijdens hun eerste levensmaand een lengte van zo'n 2,5 cm bereiken.

DE NIE (1996) vermeldt dat de Blauwband in de herfst een lengte bereikt van 2,5-4,0 cm. Het is dus waarschijnlijk dat het hier om 1+ visjes (vissen ouder dan één jaar) ging die in de zomer en het najaar 2000 werden geboren. Verder zijn Blauwbanden na ongeveer één jaar, bij een lengte van 3-8 cm geslachtsrijp (DE NIE, 1996; LENDERS, 2000) en daar de Blauwbanden een gemiddelde lengte kleiner dan 3,0 cm hadden, is het waarschijnlijk dat het ten dele reeds geslachtsrijpe of bijna geslachtsrijpe vissen waren. De Blauwbanden die op 21 juni 2002 in de kleiafgravingen werden gevangen, hadden een lichaamslengte die varieerde tussen de 1,4 en 3,1 cm (figuur 3). De geringe vislengte duidt erop dat het hier 0+ visjes (vissen jonger dan één jaar) betreft, die in het voorjaar van 2002 werden geboren. Aangezien het water in de kleiafgravingen al enkele maanden geïsoleerd ligt van de Maas, mag

TABEL I

Waargenomen vissoorten in en nabij het overstromingsgebied de Romeinenweerd.

Nederlandse naam	Latijnse naam	Stenige Maasoeveren	Monding Springbeek	Kleiafgravingen en Modderpoeltje in de Romeinenweerd
Blankvoorn	<i>Rutilus rutilus</i>	+	+	
Riviergrondel	<i>Gobio gobio</i>		+	
Bermpje	<i>Barbatula barbatulus</i>		+	
Rivierdonderpad	<i>Cottus gobio</i>		+	
Driedoornige stekelbaars	<i>Gasterosteus aculeatus</i>		+	+
Tienddoornige stekelbaars	<i>Pungitius pungitius</i>		+	+
Blauwband	<i>Pseudorasbora parva</i>			+
Brasem	<i>Abramis brama</i>			+
Zeelt	<i>Tinca tinca</i>			+

FIGUUR 3

Lengte-verdeling van Blauwbanden (*Pseudorasbora parva*) in de Romeinenweerd. De blauwe kolommen zijn Blauwbanden die op 20 mei 2001 werden gevangen ($n=35$). Deze zijn waarschijnlijk in het voorjaar 2000 geboren. De gele kolommen zijn Blauwbanden die op 21 juni 2002 werden gevangen ($n=18$) en deze zijn in het voorjaar 2002 geboren.

worden aangenomen dat de Blauwband zich in deze afgravingen in de Romeinenweerd heeft voortgeplant.

DE ROMEINENWEERD ALS VOORTPLANTINGSGBIED

De Blauwband is voor zijn voortplanting aangewezen op rivierbegeleidende wateren met geringe stroomsnelheden en hogere watertemperaturen, zoals overstromingsgebieden. Het is daarom waarschijnlijk dat de Romeinenweerd als een voortplantingsgebied voor Blauwbanden uit de Maas fungeert. Dit blijkt ook uit de aanwezigheid van 0+ visjes in de kleiafgravingen, een indicatie dat de Blauwband er zich heeft voortgeplant. De aanwezigheid en lengte-verdeling van de gevangen visjes in 2001 en 2002 suggereren bovendien dat de Blauwband er tenminste al sinds 2000 voorkomt. Tenslotte is het feit dat er nu voor het eerst zulke grote aantallen van de Blauwband langs de Maas zijn waargenomen, een indicatie dat deze exotische vissoort goed in de Maas gedijt en algemeen in deze rivier voorkomt (LENDERS, 2000).

DANKWOORD

Graag willen wij Piet Pollux bedanken voor zijn hulp tijdens de bemonsteringen, Wilco Verberk en Hein van Kleef (Stichting Bargerveen) voor hun 'djizz' en Ben Crombaghs en Gert Hoogerwerf (Ecologisch Adviesbureau Natuurbalans - Limes Divergens) voor het identificeren van de vissen.

SUMMARY

THE ROMEINENWEERD AS A REPRODUCTION HABITAT FOR TOPMOUTH GUDGEONS (*PSEUDORASBORA PARVA*)

The Topmouth gudgeon (*Pseudorasbora parva*) was first reported in the Netherlands in 1992. Until recently, catches of the Topmouth gudgeon were restricted to several streams and small rivers in central and northern Limburg that connect to the Meuse River. We report large numbers of Topmouth gudgeons in the 'Romeinenweerd', a floodplain nature reserve along the Meuse River managed by a provincial conservation organisation. The unusually

large number of fishes and the length distribution suggest that this is a stable population with successful reproduction that has been present in the Romeinenweerd at least since the spring of 2000. It further indicates that this invasive species is doing well in the Netherlands.

LITERATUUR

- COOLEN, F., 2001. Successie na oeverontgraving. Vijf jaar Romeinenweerd. Natuurhistorisch Maandblad 90: 203-210.
- COPP, G.H. & M. PEÑÁZ, 1988. Ecology of fish spawning and nursery zones in the flood plain, using a new sampling approach. Hydrobiologia 169: 209-224.
- CROMBAGHS, B.H.J.M., R.W. AKKERMANS, R.E.M.B. GUBBELS & G. HOOGERWERF, 2000. Vissen in Limburgse beken. De verspreiding en ecologie van vissen in stromende wateren in Limburg. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Maastricht.
- DE NIE, H.W., 1996. Atlas van de Nederlandse Zoetwatervissen. Media Publishing Int BV, Doetinchem.
- HABRAKEN, J.M.P.M., C.A.M. TURNHOUT, & B. CROMBAGHS, 1996. Huidige status van de Blauwband in Nederland. Natuurhistorisch Maandblad 85: 31-33.
- LENDERS, A.J.W., 1993. De Blauwbandgrondel, een nieuwe vissoort voor de Nederlandse wateren. Natuurhistorisch Maandblad 82: 201-205.
- LENDERS, A.J.W., 1996. De Blauwbandgrondel is geen grondel. Natuurhistorisch Maandblad 85: 44.
- LENDERS, A.J.W., 2000. Blauwband. In: B.H.J.M. Crombaghs et al., Vissen in Limburgse beken. De verspreiding en ecologie van vissen in stromende wateren in Limburg. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Maastricht: 206-213.
- REIMER, G., 1991. The ecological importance of floodplains for fish at the river March (Austria). Archives fur Hydrobiologie 121: 355-363.
- SCHIEFER, F. & ZALEWSKI, M., 1992. The importance of riparian ecotones for diversity and productivity of riverine fish communities. Netherlands Journal of Zoology 42: 323-335.
- STAAL, E., A. OVAA, B. LOCHT, H. RENES & J. BUYS, 2001. Uit en thuis boek - Handboek voor de natuurgebieden van Het Limburgs Landschap. Stichting het Limburgs Landschap, Arden.

227 BLADKEVERS VAN HELLINGGRASLANDEN EN HET NATUURBELEID

Ron Beenen

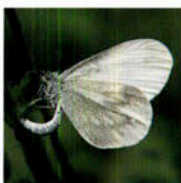
Indien uitsluitend rekening wordt gehouden met de in het natuurbeleid aangegeven doelsoorten, kan er gevreesd worden voor het duurzaam voortbestaan van de bladkevers van Zuid-Limburgse hellinggraslanden. Gepleit wordt voor een geïntegreerd soortenbeschermingsplan voor ongewervelden van Zuid-Limburgse hellinggraslanden.

234 DE ROMEINENWEERD ALS VOORTPLANTINGSGEBIED VOOR DE BLAUWBAND

B.J.A. Pollux & A. Korosi

De vondst van een groot aantal Blauwbanden in het natuurgebied de Romeinenweerd betekent waarschijnlijk dat dit gebied als voortplantingswater wordt gebruikt door Blauwbanden uit de Maas. De aantallen vormen een indicatie dat deze vissoort goed gedijt in de Maas.

237 HET BOSWITJE: EEN NIEUWE STANDVLINDER IN NEDERLAND

Guido Smeets & Chris van Swaay

Het gaat al jarenlang slecht met de dagvlinders in Nederland. Gelukkig zijn er af en toe ook positieve ontwikkelingen te melden. In de afgelopen tien jaar heeft het Boswitje zich zelfstandig voortgeplant in Nederland en is er hierdoor een nieuwe standvlinder bij. Met populaties in de ENCI-groeve, de Sint-Pietersberg en in de groeve Curfs ziet de toekomst er voor het Boswitje goed uit. Door de verwachte opwarming van het klimaat en de uitbreiding van het leefgebied zal de opmars vermoedelijk nog wel even doorgaan.

240 BOEKBESPREKING

241 BINNENWERK BUITENWERK

242 COLOFON, ADRESSEN STUDIEGROEPEN EN KRINGEN

BIJ DE VOORPLAAT

Parende Boswitjes (*Leptidea sinapis*/L. *reali*) (foto: Olaf Op den Kamp) en van boven naar beneden de drie locaties van de huidige populaties van de soort in Limburg: de ENCI-groeve, het Poppelmondedal (foto's: Guido Verschoor) en de Groeve Curfs (foto: Olaf Op den Kamp).